

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Pavína Diblíková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

System vzdělávání seniorů

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lenka Pipová

Vypracovala:

Pavčina Diblíková

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *System vzdělávání seniorů* zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 27. dubna 2011

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Lence Pipové za velmi užitečnou metodickou pomoc, odborné vedení a podnětné připomínky, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Pavλίna Diblíková

OBSAH

Úvod	3
1. Současné postavení seniorů ve společnosti	5
1.1 Osobnost seniora	8
2. Historický vývoj zájmového vzdělávání	9
2.1 Vývoj vzdělávání v Československu	9
2.2 Vzdělávání po roce 1945 a 1948	10
2.3 Vzdělávání v době komunismu	11
3. Vzdělávání seniorů v ČR	12
3.1 Současný stav zájmového vzdělávání	12
3.1.1 Formální vzdělávání	21
3.1.2 Neformální vzdělávání	23
3.1.3 Informální vzdělávání	24
4. Vzdělávání seniorů v Evropě	25
5. Důvody vzdělávání seniorů	31
5.1 Motivace k učení	32
5.2 Význam a trendy dalšího odborného vzdělávání	35
5.3 Přístupnost dalšího vzdělávání	39

6. Vzdělávání seniorů v našem regionu	41
Závěr	48
Resumé	49
Anotace	50
Seznam použité literatury	51
Seznam zkratk a symbolů	52

Úvod

Téma mé bakalářské práce „Systém vzdělávání seniorů“ jsem si zvolila z důvodu, že mě osobně zajímá, jaké možnosti vzdělávání mají senioři, kteří jsou součástí našeho života. Mám rodiče, kteří jsou v důchodu, ale myslím si, že neustále jeví zájem o nové technologie, rádi čtou, mají široké možnosti předávat své zkušenosti, které získali v průběhu svého života a které bychom měli mít možnost uplatnit pro náš život. Nechtějí být jen součástí starobního důchodu, ale chtějí být užiteční, chtějí se vzdělávat, tak aby byli přínosem celé společnosti.

Vzdělávání je bez rozdílu věku pro všechny složitý proces. V současné době se hovoří o kvalitě života seniorů, o vlivu fyzických a psychických stránek, které ovlivňují celý průběh jejich života. V posledních letech se státy snaží poskytovat seniorům celou řadu vzdělávacích aktivit, a to z důvodu zlepšení jejich kvality života. Nabízí se možnost vzdělávání v různých organizacích. Senioři se snaží být užiteční společnosti, rodině, chtějí být aktivní, nechtějí být vyčleněni ze společenského života. Jejich zkušenosti, znalosti a dovednosti získané v průběhu života, kombinované se vzděláváním, jsou cenným přínosem pro současnou společnost. Společenské změny ovlivňují postoj všech generací, přináší zásadní změnu životních podmínek a možností, pro mnohé změnu zaměstnání, bydlení, pro některé ztrátu sociálních jistot. Vzdělávání seniorům pomáhá hledat nové jistoty a smysl života.

V současné době se snaží společnost udržet seniory co nejdéle na trhu práce, zvyšovat nároky na odchod do důchodu. Pokud budou odcházet do důchodu v pozdějších letech a budou se držet na trhu práce, stát získá nemalé finanční prostředky. Jejich udržení na trhu práce je jedním z klíčových témat sociální politiky státu.

Cílem bakalářské práce je zjistit možnosti vzdělávání seniorů v současné době, jeho dostupnost a jak vzdělávání probíhá. Bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol.

Úvodní, první kapitola představuje současné postavení seniorů ve společnosti. Druhá kapitola je zaměřena na historický vývoj zájmového vzdělávání. Třetí kapitola se zabývá vzděláváním seniorů v ČR. Čtvrtá kapitola popisuje vzdělávání seniorů v Evropě. Pátá kapitola poukazuje na důvody vzdělávání seniorů. Šestá kapitola

přibližuje vzdělávání seniorů v našem regionu se zaměřením na region Třebíče.
Bakalářská práce je zpracována formou obsahové analýzy dostupných materiálů.

1. Současné postavení seniorů ve společnosti

Současná společnost vnímá seniory jako slabé, neužitečné a závislé na sociálním zabezpečení ze strany státu. V případě, že jsou senioři aktivní, snaží se být ekonomicky soběstační, kdy se závislost na příjmech ze strany státu oslabuje, i když nemizí zcela.

Podle Rabušice (1999) patří mezi znaky moderní společnosti existence nukleární rodiny, typ bydlení, růst vzdělanosti, modernizace technologií, znak výkonnosti a individualismus. Tyto uvedené hodnoty jsou pro společenský život nezanedbatelným znakem moderní společnosti. Z těchto důvodů dochází u starých lidí k izolaci a samotě. Česká společnost je z hlediska těchto procesů moderní, proto v ní jsou senioři skupinou, která je vytlačována na okraj a která není percipována právě s láskou. Momentem, který se k faktoru modernity v naší společnosti přidává a který je specifický, může být to, že období komunistického experimentu bylo obdobím gerontokracie. Dále k tomu také přispívá skutečnost, že čeští senioři sami svými projevy nevytvářejí obraz sebevědomé a vitální skupiny, která poté, co opustila svět práce, plnými doušky využívá svého volného času k naplnění svých zájmů a zálib, na které dříve nebyl kvůli pracovnímu vytížení čas a prostor. Svou nejasně formulovanou rolí tak sami přispívají k vytváření negativních stereotypů a stále pro ně platí beze zbytku postřeh Freiové (1982,216): „Dokud si staří lidé nezačnou více vážit sebe, nemohou očekávat, že se jich budou vážit příslušníci ostatních věkových skupin a generací“ (Rabušic, s. 19).¹

Takové vnímání naší společnosti není správné, neboť senioři skrývají řadu možností, jak být platným, užitečným členem společnosti, a to z důvodu, že každý den je pro ně aktivní a smysluplnější než pro jednotlivé členy společnosti. Seniorům nelze upírat jejich místo a roli ve společnosti.

Často jsou uváděny negativní rysy, které bývají obvykle primární příčinou sociální exkluze a diskriminace seniorů, např.:

- ohrožení chudobou,
- nezaměstnatelnost,
- zdravotní omezení,

¹ Petřková, A., Čormaničová, R. Úvod do teorie a praxe edukace seniorů, 1. vyd. Olomouc :Univerzita Palackého, 2004, s.8.

- obtížné zvládnání moderních technologií,
- sociální a prostorová izolace,
- systémová segregace,
- diskriminace, předsudky, ageismus (apriorní vyřazování starších lidí z různých aktivit).

Polovina všech obyvatel domovů pro seniory se do těchto zařízení neuchyluje proto, že by potřebovali každodenní péči, nýbrž z pocitu osamělosti, snahou nebýt na obtíž či vyřešit svůj problém s bydlením (případně problém svých dětí). Senioři se tak stávají celospolečenským problémem, který plní strany denního i odborného tisku. Pozitivní je, že jeho intenzivní medializace napomáhá i změnám přístupů při jeho řešení.²

V České republice byla věnována pozornost seniorům, jak v minulých letech, např. Zásady péče o staré občany z roku 1977, Program přípravy na stáří v Československé socialistické republice do roku 1990, tak i v letech 2002, kdy vznikl Národní program přípravy na stárnutí 2003-2007. Jako cíl si stanovuje vytvoření příznivého celospolečenského klimatu a podmínek pro řešení problematiky stárnutí a seniorů. Program je zaměřen na podporu seniorů v následujících oblastech jejich života:

- etické principy,
- přirozené sociální prostředí,
- pracovní aktivity,
- hmotné zajištění,
- zdravý životní styl a kvalita života,
- zdravotní péče,
- komplexní sociální služby,
- společenské aktivity,
- vzdělávání,
- bydlení.³

² Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 184.

³ Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 187-188.

V zájmu každé společnosti by měla být snaha zabývat se stárnutím a stářím, neboť jde o jev, který je celospolečenský a individuální. Každé stáří má určité kategorie, jako např. biologickou, medicínskou, ale především kategorii politickoekonomickou a společenskou. Politickoekonomickou kategorii můžeme vnímat jako problematiku důchodové reformy. Stáří bychom neměli brát jako nežádoucí fenomén, ale spíše jako normální součást života, neboť v každém období jednotlivého člověka pokračuje rozvoj lidské osobnosti, což si v současné době mnoho lidí neuvědomuje. Senioři však za celou dobu svého života získali zásobu dovedností, zkušeností a znalostí, které jsou dnešní společností mnohdy nedocenené.

V důsledku pokračujícího rozvoje je žádoucí častější zapojení seniorů do politického a společenského vývoje, při kterém lze využít jejich získaných dovedností, zkušeností a znalostí. Senioři by měli také formulovat své potřeby a požadavky, na které by měla společnost reagovat, rozhodovat o svých potřebách a požadavcích, neboť tímto dochází postupem času k zlepšování kvality života seniorů. Co nejširší účast seniorů na společenském životě je nezbytnou podmínkou rozvoje společnosti, jejich zdravých postojů ke stárnutí a vzájemnému respektu generací.⁴

Zajistit důstojné stárnutí představuje řadu opatření k poskytnutí adekvátní úrovně potřeb stárnoucí populace, jako:

- zdravotní péče,
- podpora rodiny,
- sociální zajištění,
- zajištění bydlení,
- zajištění vzdělávání seniorů,
- kultura a v neposlední řadě společenský život.

⁴ Gajdušková H.,Janošková K.,Ježková Z.,Pekárková H.,Pokorná M., Zubková A. : Senioři v komunitní knihovně, 1. vyd. Vsetín : Masarykova veřejná knihovna Vsetín, 2008, s. 4.

Uvedené opatření se odrážejí v uvedených rovinách:

- státní,
- obecním soukromé a individuální,
- veřejnoprávní.

Všechny roviny se musí navzájem kombinovat ve vzájemných souvislostech, jinak by neplnily potřeby seniorů.

1.1 Osobnost seniora

a) Pojem senior

Pro označení člověka žijícího v období stáří pracuje Gerontologie nejčastěji s pojmem „geront“, v psychologické literatuře se používá pojem „senescent“, jinde se hovoří o „starých“ nebo o „důchodcích“. Zejména označení „starý“ má negativní citový náboj. Pojem „senior“ se ve vzdělávací praxi začal používat především proto, že je významově neutrální. Pro jeho kodifikaci ve vědách o výchově mluví to, že

- neexistuje jiné emočně nezátížené obecné označení pro člověka v celém věkovém období stáří
- systémově navazuje na pojem sénium
- je jasný a flexibilní
- je příznivě přijímán a používán i samotnými účastníky vzdělávacích aktivit.

b) Členění a terminologie seniorského věkového období

60-74 let rané stáří, starší věk; jednotlivec je označován jako starší člověk, z hlediska gerontagogiky hovoříme o mladých seniorech

75-89 let vlastní stáří, jednotlivec je označován jako starý člověk, v gerontagogice pak starý senior

90 a více let dlouhověkost; hovoříme o velmi starých seniorech.⁵

⁵ Petřková, A., Čornaničová R.: Gerontagogika, Úvod do teorie a praxe edikace seniorů 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, Olomouc, 2004, s. 27.

2. Historický vývoj zájmového vzdělávání

2.1 Vývoj vzdělávání v Československu

Vznikem Československé republiky v roce 1918 došlo k formování a vývoji vzdělávání dospělých. Vzdělávání dospělých se pro období Československé republiky stalo předmětem péče o všeobecný rozvoj vzdělanosti a s tímto spojené osvěty. Důvodem péče o rozšíření vzdělanosti je zmírnění vzdělanostních rozdílů mezi různými vrstvami obyvatelstva, a tím také zmírnění vzdělanostních rozdílů mezi jednotlivými regiony. Důsledkem získání vzdělanosti je nastolení konkurenceschopnosti hospodářství. To vše vedlo představitele státu k podpoře vzdělanosti všech vrstev obyvatelstva. Z důvodu rozšíření vzdělanosti mezi širší vrstvy obyvatelstva vznikly dvě zákonné úpravy, zákon č. 67 ze dne 7. února 1919, o organizování lidových kursů občanské výchovy, na jehož základě se uskutečňovaly kurzy, které nebyly zpoplatněné. Cílem těchto kursů bylo šíření základních vědomostí, které se týkaly řízení a fungování státu, občanských práv a povinností, vývoje Československé republiky, významu demokracie apod. Druhou právní úpravou byl zákon č. 430 téhož roku o veřejných obecních knihovnách. Na platformě těchto zákonů se budoval v celé republice vzdělávací a lidovýchovní systém.⁶

Podporu a kontrolu vzdělávacího systému prováděl samotný stát. To však neznamená, že by stát větší části zasahoval do činnosti tzv. osvětových sborů a spolků. Stát si sám uvědomoval, že zásluhu v těchto osvětových sborech na rozšíření vzdělanosti mají především pokrokový kulturní pracovníci a učitelé. Z tohoto důvodu stát zasahoval do těchto sborů jen ve výjimečných případech. Dne 7. března 1925 byl osvětový svaz transformován na Masarykův lidovýchovní ústav. Měl za úkol plnění poradních a organizačních funkcí, které směřovaly k ostatním lidovýchovným spolkům a organizacím. Dalším úkolem bylo vykonávání vědecké činnosti v oblasti lidovýchovy. Cílem bylo sjednocení osvětových činností, a to z důvodu, že se touto činností zabývalo mnoho různých organizací jako např. Svobodné učení selské v Praze, apod.

⁶ Skalka, J. a kol. Základy pedagogiky dospělých, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., Praha, 1989, s.73.

Ve vzdělanosti v systému lidovýchovy zastávaly důležité postavení vyšší lidové školy, které se zabývaly kurzy všeobecného vzdělávání a odborných znalostí, a to ve větší míře večerní formou. Vyšší odborné školy se dělily na školy odborné, neutrální, tzv. občanské a národní, dále na školy zájmové, tzv. politické. Docházka do školy byla dobrovolná bez dokumentace účasti. Pokud ve škole studovali nemajetní občané, školné neplatili. Ve 30 letech bylo vyšších odborných škol celkem 26.

V době Československé republiky byly dále lidové školy, které byly nižším stupněm k vzdělání. Jednalo se o školy, které byly zaměřeny na nezapsané posluchače pro studium v oblasti umění, filosofie, politiky, apod.

Významnou roli hrály vzdělávací centrály politických stran v čele s Dělnickou akademií, založenou již roku 1896 jako mimostranickou složkou Československé sociálně demokratické strany dělnické. Na vrcholu své činnosti měla akademie až 50 poboček a kromě toho zajišťovala i činnost vlastních škol (např. Vyšší škola socialistická v Praze – od roku 1905, Vyšší dělnická lidová škola v Kladně, v Brně a jinde). V případě dělnické akademie šlo možná o nejvýznamnější, nikoli však o jedinou osvětovou organizaci pod patronací politické strany.⁷

Klement Gottwald a Jiří Chaloupecký začali v roce 1921 organizovat tzv. dělnické dálkové studium a vzdělávání. Toto studium propagovali jako formu konzultací a instruktáží. Studium zabezpečovalo např. vzdělání v oboru stenografie a cizích jazyků. Studium bylo na úrovni středoškolského vzdělání.

V období let 1929-1933 došlo k hospodářské krizi, která měla za následek snižování finančních prostředků na lidovýchovnou činnost, kdy byly podporovány jen bezplatné kurzy pro nezaměstnané.

2.2 Vzdělávání po roce 1945 - 1948

Po válce se projevila snaha o restrukturalizaci společnosti na bázi první republiky. Došlo k dynamickému rozvoji lidovýchovy jako např. rozšiřováním soustavy osvětových zařízení pod vlivem národních výborů. Instrukce, které byly před válkou k tomu zřízeny, opětovně obnovovaly svoji činnost jako např. Sokol, Orel, Dělnická akademie a řada dalších institucí.

⁷ Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 85.

Stát se prostřednictvím svých orgánů snažil o odstranění negramotnosti doplněním základního vzdělání. Určujícím legislativním aktem té doby byl dekret prezidenta republiky o státní péči osvětové č. 130 ze dne 26. 10. 1945. Na rozdíl od předcházejícího lidovýchovního zákona č. 67/1919 se nový právní předpis netýkal pouze občanské výchovy, ale snažil se podchytit celou soustavu politické a kulturní výchovy.⁸ Došlo zde k povinnosti inteligence a odborných pracovníků zapojit se do aktivit veřejné osvětové činnosti.

Roku 1947 vznikla také samostatná katedra lidovýchovy na Pedagogické fakultě UK, v jejímž čele stanul profesor Tomáš Trnka, bývalý ředitel Masarykova lidovýchovního ústavu. Jeho snahou bylo založit tento obor na vědeckých a filozofických základech, ve svých koncepcích vycházel z masarykovských humanistických ideálů. K 1. 1. 1948 byl jmenován prvním profesorem lidovýchovy u nás. Po Únoru 1948 byl odvolán a v roce 1951 došlo ke zrušení katedry.⁹

2.3. Vzdělávání v době komunismu

V době komunismu se formoval socialistický systém výchovy a vzdělávání dospělých na základě marxismu-leninismu. Vzdělávání dospělých se provádí prostřednictvím studia při zaměstnání, je spojeno s působením komunikačních prostředků jako tisku, rozhlasu, televize, filmu.

⁸ Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 86.

⁹ Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 87.

3. Vzdělávání seniorů v ČR

Vznik vzdělávání dospělých je reakcí na historické a společenské změny moderních společností. V různých epochách a společenských podmínkách se názory na význam a úlohu vzdělávání dospělých mění. Specifický je i vývoj českého vzdělávání dospělých.¹⁰

3.1 Současný stav zájmového vzdělávání

Po roce 1989 v oblasti zájmového vzdělávání nastaly v naší společnosti změny, které vedly k dynamickému a rozvíjejícímu se soukromému sektoru, kdy se začal prosazovat vliv ekonomizujícího myšlení a orientace uplatnitelné v současné tržní ekonomice. S tímto byl spojen rozvoj profesního vzdělávání. Naproti tomu velká část zájmového a občanského vzdělávání se potýká s existenčními problémy, neboť stát o toto nejví zájem. Zde začala hrozba ze strany státu, že nedojde ke vzdělávání dospělých, protože se stát spíše zaměřuje z větší části na formální vzdělávání dospělých a rekvalifikace. O zájmovém vzdělávání hovoříme např. v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílé knize) či ve Strategii celoživotního učení ČR z roku 2007. Zde jsou spojovány naděje odborníků na konkrétní změnu v přístupu státu, kdy se navrhuje postup, organizaci, odpovědnosti, časový harmonogram a finanční zajištění různých oblastí edukace. O zájmovém vzdělávání dospělých se v něm mimo jiné říká: „... je iniciováno zpravidla jednotlivcem a slouží především pro rozvoj jeho individuálních zálib a trávení volného času. Zároveň však představuje potenciál pro možné rozšiřování profesních kompetencí a přispívá jak ke kultivaci jednotlivce, tak společnosti.“¹¹

¹⁰ Beneš, M.: Andragogika, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. Praha, 2008, s.19.

¹¹ Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o. Praha, 2009, s. 94.

Situace zájmového vzdělávání dospělých v ČR

<i>Silné stránky</i>	<i>Slabé stránky</i>
<i>otevřenost pro širokou veřejnost</i>	<i>orientace na určité cílové skupiny</i>
<i>dynamický rozvoj</i>	<i>podfinancování systému</i>
<i>flexibilita cílů a realizace</i>	<i>nedostatek informačních zdrojů</i>
<i>mnohotvárnost přístupů</i>	<i>neexistující legislativa</i>
<i>pestrost nabídky</i>	<i>kolísavá úroveň realizovaných aktivit</i>
<i>využití netradičních forem a metod</i>	<i>Proměnlivá obsahová a organizační kvalita¹²</i>

Z hlediska organizačního zajištění zájmového vzdělávání preferují dospělí autonomní učení, což znamená, že se dospělí častěji učí vně institucí, a to z důvodu kvality edukačního procesu a v kvantitativním nárůstu vzdělávacích aktivit organizované výuky, která neustále v určitých časových intervalech přibývá.¹³

Vzdělávání dospělých je v současné době převážně závislé na činnosti specializovaných institucí. Vzdělávání dospělých je různorodé v závislosti na činnosti institucí z důvodu jejich kategorizace, která musí být zákonitě neúplná a nedokonalá. Instituce zabývající se vzděláváním m dospělých můžeme rozdělit z několika hledisek, a to na vzdělávání, které se zaměřuje na určitý druh vzdělávací činnosti jako je např. jazyk, historie, tělesná výchova, technika, atd. Další je vzdělávání, které má tzv. dodatkovou sekundární činnost jako jsou knihovny, muzea, galerie, zoologické zahrady, apod.

Subjektem zřizovatele zájmového vzdělávání mohou být např. stát a orgány státní správy, kraje a obce, občanská sdružení a nadace, církve a náboženské společnosti a dále soukromé subjekty.

Také se můžeme setkat s tříděním zájmového vzdělávání podle typu organizací, které zajišťují edukační aktivity, jako jsou např. školy, včetně vysokých škol a školské instituce.

¹² Šerák, M.:Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 94.

¹³ Šerák, M.:Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 95.

Dále neziskové organizace, mezi které patří rozpočtové a příspěvkové organizace, různé nadace, církve, občanská sdružení, odbory a politické strany a dále jednotlivé podniky, které poskytují vzdělávání pro své zaměstnance.

Zájmové vzdělávání můžeme dále rozdělit podle územní působnosti, a to na působnost, která je orientovaná na teritoriálně vymezené oblasti, dále s širší regionální (např. krajskou) působností a s působností celostátní.

Tradičními a historicky nejstaršími institucemi zájmového vzdělávání jsou knihovny. Tato svébytná forma vzdělávacích institucí, které shromažďují knihy, tiskopisy, příp. i zvukové nosiče, má v českých zemích dlouholetou tradici.

Již roku 1775 byla v Olomouci založena veřejná Univerzitní knihovna, v roce 1777 pak Veřejná c. k. univerzitní knihovna v Praze. Výnos z roku 1782 přikazoval pražským knihtiskařům odevzdávání jednoho povinného výtisku, přičemž toto nařízení bylo roku 1807 rozšířeno na celé území Čech. V této době již začínají vznikat i první půjčovny a čítárny knih a novin (v Praze již roku 1772), které ovšem sloužily poměrně úzkému okruhu zájemců, převážně z řad německého měšťanstva. Česká inteligence proto usilovala o vznik veřejně přístupných knihoven, pomocí nichž by mohla osvětově působit na nejširší lidové vrstvy (Cejpek a kol., 2002). První podobné instituce začaly vznikat na půdě základních škol a gymnázií. Na konci tohoto století již existovala v českých zemích relativně hustá síť spolkových knihoven, které ovšem byly typické kolísavou kvalitou svého fondu, jakož i omezenou dostupností (převážně pro vlastní členy) Zhruba od 30. let byly zakládány i knihovny městské a obecní, dostupné bez omezení všem zájemcům. Pohled na dobové statistiky nám prozradí, jak dynamicky se situace v Čechách vyvíjela v následujících letech (podle Drtina, 1961 a Pokorný, 2003)

Rok	Počet veřejných knihoven	Počet svazků
1897	726	193 000
1905	3208	1073 000
1910	4451	1573 117
1920	2881	1360 000
1925	8000	3179 000
1935	9292	5589 000 ¹⁴

¹⁴ Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s.98-99.

K nejmodernějším zákonům tehdejší doby patřil zákon č. 430, o knihovnách obecních, z roku 1919, který umožnil zřízení místní knihovny ve většině obcí. Vznikem tohoto zákona došlo v Československu ke zřízení nejhustších sítí knihoven. V současnosti platí zákon č. 257/2001, o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb.

Mimo jiné definuje povinné služby, které má veřejná knihovna nabízet, a rovněž uvádí činnosti, jež mají být poskytovány zdarma. Knihovnou je podle tohoto zákona „zařízení, v němž jsou způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby vymezené tímto zákonem, a které je zapsáno v evidenci knihoven“. Veřejnými knihovnickými a informačními službami se rozumí např. zpřístupňování knihovnických dokumentů z knihovního fondu knihovny, poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší, umožnění přístupu k vnějším informačním zdrojům, ke kterým má knihovna bezplatný přístup pomocí telekomunikačního zařízení, nebo zpřístupnění informací z oblasti veřejné správy ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.¹⁵

Nejhlavnější úlohu v postavení zájmového vzdělávání mají tzv. formální školské instituce, které se snaží díky zvýšenému zájmu o problematiku volného času, plánovat edukační strategie.

V nabídce aktivit zájmového vzdělávání hrají důležitou roli i *vysoké školy*, které mohou v rámci své vzdělávací činnosti poskytovat bezplatně nebo za úplatu programy celoživotního vzdělávání mimo rámec studijních programů.

Tyto programy mohou být orientovány nejen kvalifikačně, ale i zájmově (např. univerzity třetího věku) Bližší podmínky celoživotního vzdělávání stanovují vnitřní předpisy jednotlivých škol, přičemž jeho účastníci nejsou studenty ve smyslu vysokoškolského zákona. Mezi nabídkou nalezneme i specifický typ studia určený široké veřejnosti, který ideově navazuje na prvorepublikové univerzitní extenze. Příkladem takové iniciativy může být program Univerzita pro každého Fakulty humanitních studií UK v Praze, jehož frekventanti mají přístup na veškeré organizované kurzy.¹⁶

¹⁵ Šerák, M.:Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 99.

¹⁶ Šerák, M.:Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 104.

Dalšími organizacemi, které se zabývají zájmovým vzděláváním, jsou nestátní neziskové organizace (dále jen NNO), které se rozšířily od poloviny 80. let. I když se tyto organizace rozvíjí ve velkém, neustále není jejich úroveň obvyklé ve vyspělých zemích.

Mezi pozitiva nestátních neziskových organizací v České republice patří (podle Rakušanové, 2005):

- Finanční života schopnost neziskových organizací,
- Jejich úspěšné zapojování do veřejného života a obhájení existence.

Za negativa zpráva považuje:

- Absenci zastřešující organizace, která by umožňovala prosazovat zájmy NNO na centrální úrovni,
- Relativně malou spolupráci mezi jednotlivými NNO.

Neziskové organizace z důvodu jejich důležitostí pro zájmové vzdělávání suplují úlohu státu, a to v oblasti lidských práv, diskriminace, atd.

Nezisková nestátní organizace může vzniknout skupinou občanů ve skupinovém zájmu, které nazýváme organizace vzájemně prospěšné jako např. klub pro uplatnění specifických zájmů svých členů, dále skupinou občanů ve veřejném zájmu, kdy jde o organizace veřejně prospěšné jako např. veřejně přístupné středisko volného času. Tyto organizace musíme oddělit od organizací, které jsou organizacemi rozpočtovými. Vlastně jde o organizační složky státu nebo samosprávy.

Tyto organizační složky hradí jejich zřizovatel. Dále máme organizace, které jsou příspěvkové, mezi které můžeme zařadit muzea, divadla atd. Tyto dostávají na svůj provoz z rozpočtu obce, kraje.

Nejpoužívanější je následující vymezení typů neziskových organizací:

- politické strany a politická hnutí,
- občanská sdružení,
- církve a náboženské společnosti,
- obecně prospěšné společnosti,
- zájmová sdružení právnických osob,
- dobrovolné svazky osob,
- organizace s mezinárodním prvkem,

- nadace a nadační fondy,
- společenství vlastníků jednotek,
- veřejné vysoké školy.

Zdaleka nejrozšířenějším typem neziskové organizace je občanské sdružení. Nazýváme jím takovou organizaci, jejíž činnost se nezaměřuje na podnikání a je založena podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Důvodem pro zakládání sdružení může být sdílení společných zájmů (např. sportovní kluby, zahrádkářská sdružení, zájmové kroužky) nebo vykonávání obecně prospěšné činnosti (sem můžeme vedle asi nejrozšířenějších sociálních služeb zařadit i edukační aktivity). Zákon charakterizuje sdružení jako „spolky, společnost, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení, jakož i odborové organizace.“¹⁷

Tak aby si mohli potenciální účastníci edukačních aktivit vybrat z možností, které jsou jím poskytovány k celoživotnímu učení, musí být dostatečně o dispozicích vzdělávání informováni. Zdroj informací je ovšem v současné době ještě omezen, neboť neexistuje instituce, která by aktuální dispozice ke vzdělání poskytovala. Významnou činností je činnost Ústavu pro informace ve vzdělávání, řešitele projektu Informační systém dalšího vzdělávání jako součást celoživotního vzdělávání. Dále významnou organizací je organizace Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), jehož cílem je rozvoj kulturně-společenských aktivit. Častým prostředkem pro získávání a využívání nových informací se stává internet, který je nejvýznamnějším veřejně dostupným zdrojem.

Lidé se mezi sebou na internetu navzájem seznamují s informacemi. Vyměňují si rady, dojmy a názory. Můžeme říci, že informace se na internetu stávají nedílnou součástí každého člověka v celém světě, neboť je spojuje stejný zájem o získávání informací.

Co se týče pracovníků nabízejících zájmové vzdělávání, je jejich činnost různorodá a závisí na řadě nejrůznějších aktivit. Mezi hlavní úkoly těchto pracovníků, kteří jsou odborníky ve vzdělávání dospělých, můžeme zařadit manažerské a konzultační činnosti, výběr vhodných didaktických metod a forem, organizační schopnosti atd. Tito odborní pracovníci musí také ovládat administrativní činnost, která je základem jejich činnosti.

¹⁷ Šerák, M.:Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 109.

Musí se vyznačovat vysokou flexibilitou, která se projevuje v jednotlivých profesních rolích, jako jsou:

- diagnostik: určuje a vyhodnocuje potřeby, zájmy a úroveň znalostí klientů; stanovuje použití metod, forem, pomůcek apod.;
- organizátor: má na starosti materiální, finanční, personální a další zajištění volnočasových aktivit;
- manažer: koordinuje aktivity a zodpovídá za jejich skladbu a průběh; většinou se věnuje i marketingové činnosti;
- lektor: organizuje výukový proces, uskutečňuje vzdělávací akci, předává informace, napomáhá osvojování znalostí a dovedností, zajišťuje přímou zpětnou vazbu;
- podněcovatel: umožňuje a podporuje komplexní zapojení jedinců do volnočasových aktivit, podněcuje jejich zájem a aktivitu;
- poradce: poskytuje konzultace o nabídce volnočasových aktivit a možnostech zapojení se do nich, napomáhá efektivnímu a hladkému průběhu těchto aktivit (např. odstraňováním blokad učení), uskutečňuje aktivity v oblasti sociálně psychologické intervence;
- hodnotitel: provádí evaluaci celého procesu, zkoumá spokojenost účastníků s průběhem aktivit, navrhuje budoucí změny v procesu jejich organizace i realizace.

V jiném možném pohledu na obsah práce lektorů zájmového vzdělávání dospělých, který ji zužuje na vzdělávací činnost v úzkém slova smyslu, můžeme identifikovat následující role:

- andragog: (jde v podstatě o každého pracovníka v oblasti vzdělávání dospělých) kromě plnění vzdělávací role může být manažerem a organizátorem vzdělávání, teoretikem nebo obecně i absolventem oboru andragogika;
- edukátor: jde o nepříliš používanou variantu označení vzdělavatele dospělých;
- tutor: metodik a poradce, který je v kontaktu se studenty, poskytuje jim zpětnou vazbu a pomáhá řešit jejich problémy; pojem je využíván v rámci distančního vzdělávání;
- instruktor: uplatňuje se především v odborné přípravě a při nácviu konkrétních postupů; pojem se používá i v rámci outdoorových aktivit;
- trenér: vede dospělé při praktickém nácviu konkrétních dovedností, získávání žádoucích návyků a způsobu jednání;

- moderátor: organizuje setkání, aktivizuje účastníky akcí a celkově optimalizuje průběh činností; uplatňuje se při skupinových aktivitách (seminář, workshop, beseda, konference);
- facilitátor: jeho úkolem je usnadňovat průběh učení, motivovat učícího se jedince, odstraňovat překážky a bariéry nebo napomáhat při orientaci v informačních zdrojích;
- konzultant: poradce, který poskytuje základní informace, návody ke studiu nebo odborná stanoviska;
- animátor: nabízí pozitivní motivaci, předkládá kvalitní a atraktivní možnosti seberealizace a prožití volného času;
- učitel dospělých: nepřesné a terminologicky nekorektní označení pro vzdělavatele dospělých.¹⁸

Principy koncepce celoživotního vzdělávání a učení se dají shrnout takto:

- Nutnost vertikální a horizontální průchodnosti ve vzdělávání – základním momentem je zde modularita programů a přenositelnost kreditů a certifikátů.
Uznávání kvalifikací slouží na evropské úrovni několik nástrojů, např. Europass (evropský souborný doklad o vzdělání a pracovních zkušenostech), Common European format for Curricula Vitae, ECVET – European Credit system for Vocational Education and Training, sloužící přenosu a uznávání výsledků učení v Evropě, EQF – Evropský rámec kvalifikací, CQAF – společný rámec pro zjišťování kvality.
- Uznání hodnoty neformálního a informálního učení se zrovnoprávnění s formálním učením. Hlavním nástrojem je certifikace neformálně a informálně získaných vědomostí, zkušeností a kompetencí.¹⁹

Nutnost a účel vzdělávání dospělých se zdůvodňují z několika hledisek. Pro pochopení následující typologie záměrů vzdělávání dospělých je třeba si uvědomit, že jeho význam a účel se nemusí z hlediska společnosti, státu, zadavatele, provozovatele a účastníka krýt.

¹⁸Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o Praha, 2009, s. 124-125.

¹⁹ Beneš, M.: Andragogika, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. Praha, 2008, s.28.

Jako účel dalšího vzdělávání se uvádí:

- Druhá vzdělávací šance (dráha) pro lidi, kteří z nějakých důvodů nezískali vzdělání podle svých potřeb nebo v určitém úseku svého života o toto vzdělání neměli zájem. Ve vývojových zemích to může znamenat alfabetizaci, ve vyspělých zemích se v důsledku rozmachu vzdělávacích systémů většinou jedná o získání úplného středoškolského nebo vysokoškolského vzdělání.
- Odborné vzdělávání a zvyšování kvalifikací a kompetencí.
- Rozvoj schopností vyplňovat sociální role v rodině, sociálním životě, jako občan, odborář atd.²⁰

Příklad celospolečenské funkce vzdělávání dospělých

V dějinách byly vzdělávání dospělých připisovány různé funkce. Tyto funkce lze chápat jako představy o přínosu vzdělávání dospělých pro chod a rozvoj společnosti a jednotlivce. Vyjadřují určitá očekávání (normativní určení). Jako takové se liší od sociologického pojetí funkcí vzdělávání.

Význam jednotlivých funkcí nebyl ve všech etapách rozvoje vzdělávání dospělých stejný, některé z nich nejsou již v dnešní diskuzi aktuální.

Kompenzační funkce: Všeobecné a odborné vzdělávání dospělých je chápáno jako instrument k zapojení nižších vrstev do procesu industrializace a demokratizace společnosti a má sloužit jako agent sociální změny. V dnešní době umožňuje kompenzační funkce především získání vyššího a vysokoškolského vzdělávání.

Vzdělávání dospělých jako součást revolučních změn. Vzdělávání dospělých je zde pojato jako součást politického boje proti útlaku a vykořisťování. Vzdělávání je politická „zbraň“.

Vzdělávání jako strategie proti politické radikalizaci. V tomto případě se zdůrazňuje apolitičnost vzdělávání, které má imunizovat myšlenky a ideologie ohrožující státní zájmy.

²⁰ Beneš, M.: Andragogika, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. Praha, 2008, s.29.

Vzdělávání dospělých ve službách totality. V popředí stojí vytvoření jednotlivé ideologie, podřízení se jednotlivce nějakému celku a vyšším „ideálům“ a alespoň formálně propagované rovnostářství.

V dnešní době se zdůrazňuje funkce **sociálně-integrativní**, umožňuje rozvoje osobnosti jako součásti společnosti a určitých společností (např. na regionální úrovni), funkce **demokratizační**, přínos vzdělávání dospělých pro rozvoj demokratizace a občanských kvalit, funkce **emancipační** při rozvoji nových forem společenského spolužití a při zvyšování participace a sebeurčení v politickém a ekonomickém procesu, přínos pro rozvoj a tvorbu identity jednotlivců vzhledem k individualizaci a pluralizaci života. V neposlední řadě se jedná o funkci **kvalifikační** spojenou s odborným vzděláváním, sociální mobilitou, rovností šanci, konkurenční schopností jednotlivců, organizací a států atd.²¹

3.1.1 Formální vzdělávání

„Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Jeho funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby hodnocení jsou vymezeny právními předpisy. Zahrnuje získávání na sebe zpravidla navazujících stupňů vzdělání (základního vzdělání, středního vzdělání, středního vzdělání s výučním listem, středního vzdělání s maturitní zkouškou, vyššího odborného vzdělání v konzervatoři, vyššího odborného vzdělání, vysokoškolského vzdělání), jejichž absolvování je potvrzováno příslušným osvědčením (vysvědčením, diplomem apod.)“ (Strategie, 2007, s. 8).²²

Vzdělanostní úroveň obyvatelstva se charakterizuje jak podílem obyvatelstva s vyšším sekundárním vzděláním, tak podílem terciárním, resp. vysokoškolským. Česká republika se vyznačuje vysokou vzdělaností, která je podložena dostatečnými znalostmi a dovednostmi, což má za následek národní hrdost. Česká republika se vyznačuje kvalifikací, precizností a hlavně schopností pružně reagovat v nenadálých situacích.²³

²¹ Beneš, M.: Andragogika, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. Praha, 2008, s. 30.

²² Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice, Brno: Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 41

²³ Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice, Brno: Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 42

V České republice je počáteční vzdělávací systém na úrovni základního a středoškolského vzdělání selektivní a na úrovni středoškolského vzdělání je podíl vzdělání minimální. U terciárního, resp. vysokoškolského vzdělání je Česká republika ve srovnání s jinými zeměmi v počtu studentů s vysokoškolským diplomem na špatném místě, a to se jen tak rychle k celé dospělé populaci nezmění. Snahou je otevřít terciární vzdělání co největšímu počtu zájemců a zajistit dostatečnou nabídku studijních programů s minimálním vzděláním v bakalářském studijním programu. Z důvodu, že se v České republice zvyšuje nezaměstnanost, snaží se mladí lidé své získané znalosti prohlubovat na středních školách, kdy dostávají další možnost uspět při přijímacích zkouškách na vysoké školy a po absolvování vysoké školy si lépe a snáze hledají práci, neboť míra nezaměstnanosti je asociována s dosaženým vzděláním. S dosaženým vzděláním se spojuje možnost většího příjmu, neboť je statisticky dokázané, že tito lidé jsou často zaměstnáni ve vyšších příjmových kategoriích, než lidé s nižším vzděláním. Úroveň získání vyššího příjmu z důvodu vyššího vzdělání a zaměstnání dle dosaženého vzdělání je markantní, neboť se příjmy pohybují až dvojnásobně za celostátním průměrem. Můžeme uvést, že navyšováním studentů ve vyšších odborných školách, dále na vysokých školách je první cestou k dosažení co největšího počtu vzdělaných lidí u nás.

Do těchto programů se v současné době daří zapojovat širší počet dospělých studentů, kteří již formální vzdělávání opustili. Tím můžeme říci, že se jedná o vzdělávání formální vůči dospělým.

Výrazným atributem současných společností, jak známo, je celostátní učení, které má umožnit, aby se člověk mohl vzdělávat v různých fázích svého života a postupně zvyšovat či měnit svou kvalifikaci podle měnících se požadavků trhu práce a podle nároků každodenního života vůbec. Koncept celoživotního učení tak předpokládá, že se část dospělých v rámci tzv. dalšího vzdělávání, to je po nějaké časové prodlevě po skončení vzdělávání počátečního, bude vracet do různých vzdělávacích institucí či programů.²⁴

²⁴ Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice, Brno: Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 46-47.

Při získání formálního vzdělání tedy pro Českou republiku stále platí tradiční vzdělávací proces (a ve vědomí lidí převládá představa tradičního životního cyklu): nejdříve dokončit vzdělání, pak teprve vstoupit do světa práce, případně do rodinného života²⁵.

Češi se nechtějí v budoucnu vracet k dalšímu vzdělávání, a to z důvodu, že v dalším sebevzdělávání nevidí žádný prospěch, neboť v současné době je jen málo osob s vysokoškolským diplomem výborně ohodnoceno. Výrazně narostlo osob s vysokoškolským diplomem, které jsou vedeny na úřadech práce, po studiu nezískaly odpovídající pracovní příležitost a pokud měly možnost získat práci, tak takovou, pro kterou není vysokoškolské vzdělání potřebné. Spíše se osoby, a to i po dlouhé době od získání vysokoškolského diplomu, vyjadřují ve smyslu, že jejich diplom nikdy neuplatní, neboť poptávka po pracovních příležitostech je tak slabá, že jsou rády za každou práci, která je jim nabídnuta, a to za jakoukoliv mzdu.

Formální vzdělávání, tedy studium vedoucí k získání certifikátu o vzdělávacím stupni, není pro české dospělé v jejich životě nijak atraktivním programem. K závěru podobného znění dospěla i analýza údajů z výzkumu, který provedl EUROSTAT v roce 2003. V ní se praví, že pokud jde o účast dospělých na formálním vzdělávání na školách, patří Česká republika s podílem 1,4 % do poslední skupiny evropských zemí.

Starší a střední věkové skupiny nad 45 let se tohoto typu vzdělávání v České republice neúčastní prakticky vůbec. Dokonce i nemladší věková skupina dospělých ve věku 25-34 let se formálně vzdělává pouze sporadicky (4 % oproti 11 % v EU).

Jako negativní lze hodnotit, že v ČR se z velmi početné skupiny dospělých se středním vzděláním (téměř 77 % populace ve věku 25-64 let) pouze malá část snaží doplnit nebo si zvýšit vzdělání.²⁶

3.1.2 Neformální vzdělávání

„Neformální vzdělávání je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které mohou člověku zlepšit jeho společenské i pracovní uplatnění.

²⁵ Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život O vzdělávání dospělých v České republice, Brno:Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 49.

²⁶ Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice, Brno:Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 58.

Neformální vzdělávání je poskytováno v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucích, nestátních neziskových organizacích, ve školských zařízeních a dalších organizacích. Patří sem např. organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé, kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, ale také krátkodobá školení a přednášky. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto druhu vzdělávání je účast odborného lektora, učitele či proškoleného vedoucího. Nevede k získání stupně vzdělání“ (Strategie, 2007, s. 8).²⁷

3.1.3 Informální vzdělávání

„Informální učení je chápáno jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase. Zahrnuje také sebevzdělávání, kdy učící se nemá možnost ověřit si nabyté znalosti (např. televizní jazykové kurzy). Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované“ (Strategie, 2007, s. 8).²⁸

Informální vzdělávání je nejstarším z dovedností týkající se získávání znalostí a dovedností. Jde vlastně o získání zkušeností, kdy tyto znalosti se získávají z otce na syna, z matky na dceru. Také můžeme hovořit v souvislosti získávání zkušeností z mistra na řemeslníka, apod. Žádné informace o informálním vzdělávání z minulých let nebyly zachovány. Šlo vlastně o dědictví, které se neustále přenášelo mezi různými vrstvami obyvatelstva, a to hlavně spojené v souvislosti s určitou pracovní činností. Informální učení v životě dospělých hraje v souvislosti s možností získávat, doplňovat a obohacovat si své vědění, získávat kvalifikace a kompetence pro praktický život, se stává nedílnou součástí dospělé populace u nás. Informální vzdělávání se zabývá nejvyšším dosaženém vzdělání týkající se individuálně dospělé osoby u nás. V informálním vzdělávání získává znalosti každý jednotlivý člověk, jak v mládí, tak ve stáří, např. četbou novin a časopisů, neboť na základě četby si rozšiřuje slovní zásobu, která mu v dalším studiu umožňuje lehce mluvit o znalostech, které nabyl učením.

²⁷ Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice, Brno:Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 61.

²⁸ Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice, Brno:Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání, s. 77.

4. Vzdělávání seniorů v Evropě

Politika Evropské unie, která se týká koncepce vzdělávání dospělých se zaměřuje na koncepci celoživotního učení. Jde vlastně o oblast, která je nejen důležitá pro rozvoj ekonomiky, ale také pro rozvoj společnosti.

Na úrovni státu je to její úloha v aktivní politice zaměstnanosti, kde je prioritním cílem zvýšení zaměstnanosti všech. Na úrovni podniků to je prolnutí dalšího vzdělávání s rozvojem lidských zdrojů jako jednoho z hlavních nástrojů strategie rozvoje podniku. Je nutné zdůraznit dvě skutečnosti. Za prvé, další vzdělávání se nemůže omezit jen na vzdělávání odborné, (které zahrnuje i různé formy podnikového vzdělávání a učení na pracovišti), ale mělo by mít silnou – a patrně stále výraznější – složku vzdělávání občanského a sociokulturního, resp. zájmového (mělo by zahrnovat v nejširším pojetí i činnosti zájmových sdružení a individuální rozvoj).

Za druhé, neobyčejně silná diverzifikace a individualizace vzdělávacích cest i chování jednotlivých aktérů s odlišnými zájmy a cíli dává tomuto sektoru – přes všechno nezbytné propojování a prolínání s ostatními sektory vzdělávací soustavy – autonomní charakter.²⁹

Vzdělávání v celém průběhu života je založeno na čtyřech pilířích: učit se poznávat, jednat, učit se žít společně a učit se být.

Učit se poznávat spojováním dostatečně širokých obecných znalostí s příležitostmi pracovat v malém počtu předmětů do hloubky. Zároveň to znamená učit se učit, a to tak, aby bylo možno těžit ze vzdělávacích příležitostí v průběhu celého života.

Učit se jednat, aby bylo možné si osvojit nejen profesní dovednosti, ale rovněž v širším smyslu kompetenci vyrovnávat se s různými situacemi a pracovat v týmech. Zároveň to znamená učit se jednat v podmínkách různých sociálních a pracovních činností, které mladí lidé vykonávají. Zkušenost z nich lze získat neformálním způsobem při účasti na životě obce či státu, ale i formální cestou, včetně účasti na výuce, při střídání studia a práce.

²⁹ Koucký, J. a kolektiv: České vzdělání a Evropa, Praha: Cinemax, s.r.o Praha, 1999, s. 68

Učit se žít společně rozvíjením pochopení pro ostatní lidi a přijetím myšlenky vzájemné závislosti, účasti na společných projektech a učením se zvládat konflikty v duchu úcty k hodnotám pluralismu a vzájemného porozumění a míru.

Učit se být, a to tak, aby se úspěšně rozvíjela samotná osobnost člověka, který by byl schopen jednat s větší autonomií, samostatným úsudkem a osobní odpovědností. Vzdělávání nesmí v této souvislosti zanedbat žádný z aspektů osobnostního potenciálu: paměť, myšlení, estetický smysl, fyzické vlastnosti a komunikační dovednosti.

(Učení je skryté bohatství – zpráva Mezinárodní komise UNESCO Vzdělávání po 21. století. UNESCO, 1996. Český překlad: ÚIV, 1997.)³⁰

Vzdělávání dospělých v Evropě se začalo rozvíjet od konce 19. století jako hnutí lidového vzdělávání. Prvotním záměrem byl sociální aspekt, který měl za následek emancipační a kompenzační charakter. Důvodem stálého vzdělávání se stala adaptace na civilizační proměny, které se stávají častějšími a rychlejšími, čímž došlo k nezbytnosti rekvalifikace pracovní síly z důvodu technologických změn. Další vzdělávání se stává nezbytnou součástí vzdělávacích systémů.

Dnešní koncept celoživotního učení podle Evropské unie formulovaly paralelně ve stejnou dobu tři mezinárodní organizace:

- Mezinárodní komise UNESCO (Organizace OSN pro vzdělávání, vědu a kulturu) Vzdělávání po 21. Století pod vedením Jacquese Delorse zpracovala a v roce 1996 publikovala zprávu Učení je skryté bohatství. Koncept učení, které se uskutečňuje v průběhu celého života a přesahuje tradiční rozdělování na vzdělávání počáteční a další, považuje zpráva za klíč otevírající přístup k příštím století. Na něj navazuje koncept učící se společnosti, v níž je všem dána příležitost k učení a rozvinutí potenciálu své osobnosti.
- Jednání ministrů školství OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) v roce 1996 schválilo Celoživotní učení pro všechny jako vzdělávací strategii pro další období. O rok později ji podpořili ministři práce a v roce 1998 ministři sociálních věcí OECD jako klíčovou pro to, aby všichni – mládež i dospělí – mohli získat a udržet si kvalifikace a dovednosti potřebné pro přizpůsobování se stálým

³⁰ Koucký, J. a kolektiv: České vzdělání a Evropa, Praha: Cinemax, s.r.o Praha, 1999, s. 50.

změnám v práci i v životě. Zdůraznili význam celoživotního učení pro volný čas i pro rozšiřování možností člověka ve stáří.

- Evropská unie publikovala na konci roku 1995 „Bílou knihu“ Vyučování a učení: Cesta k učící se společnosti a rok 1996 vyhlásila Evropským rokem celoživotního učení. V závěrech amsterodamského jednání Evropské rady v červnu 1996 vyjádřila odhodlání „usilovat o co největší úroveň vědění tím, že umožní co nejširší přístup ke vzdělání a jeho neustálé obnovování“. Princip celoživotního učení je výsledkem posledního dokumentu Evropské komise Na cestě k Evropě vědění (1997). Proti dřívějšímu pojetí celoživotního (permanentního, rekurentního) vzdělávání došlo k posunu, který je důsledkem společenských a ekonomických změn i zvýšeného důrazu na aktivitu a odpovědnost jedince. Nový koncept celoživotního učení je mnohem širší i obsažnější:
- Zahrnuje všechny aktivity učení a poznávání v průběhu celého života. Uznává, že učení probíhá v mnoha prostředcích, nejen ve formalizovaném vzdělávacím systému, ale i doma, na pracovišti, v obci i celé společnosti. Význam přikládá zejména učení v průběhu práce, předchází pracovní zkušenost považuje za legitimní způsob vzdělávání, usiluje o co největší prolínání oblastí učení a práce a zdůrazňuje rovněž úlohu a odpovědnost sociálních parametrů.
- Do centra pozornosti klade učícího se a jeho potřeby. Zdůrazňuje osobní volbu každého jedince, orientuje se na stranu poprávky po vzdělávání (a ne nabídky studijních míst), propojuje společenský a individuální zájem.
- Klade důraz na sebeřízené učení, na požadavek „naučit se učit“ jako nezbytný základ pro celoživotní učení, na nutnost vybavit každého nejen odpovídajícími rozumovými znalostmi a dovednostmi, ale pomoci mu také autonomní osobností.
- Zdůrazňuje rovněž, že jedinec musí být motivován k celoživotnímu učení i k tomu, aby sám z vlastní potřeby usiloval o dosažení co největší úrovně znalostí a dovedností a byl schopen převzít odpovědnost za svou vzdělávací dráhu.
- Požaduje, aby celoživotní učení bylo podporováno působením různých finančních a kulturních stimulů a podnětů na úrovni společnosti, organizací i jednotlivců, a každý kdykoli během života zajištěn přístup k rozmanitým vzdělávacím příležitostem.³¹

³¹ Koucký, J. a kolektiv: České vzdělání a Evropa, Praha: Cinemax, s.r.o Praha, 1999, s. 41-42.

Principy strategie celoživotního učení jsou odvozeny ze základního cíle vzdělávání sloužit individuálnímu, kulturnímu, sociálnímu a ekonomickému blahu a přispívat ke kvalitě života všech občanů. Příprava strategie celoživotního učení musí být proto založena na těchto principech:

- jednotlivé iniciativy musí vhodně vyvažovat osobnostní, kulturní, občanské a sociální dimenze i ohled na ekonomiku a zaměstnanost, nadto musí uznávat principy demokracie a hodnoty lidských práv;
 - každé stadium vzdělávání musí patřičně přispívat ke kontinuu celoživotního učení;
 - celoživotní učení musí být založeno na široké škále příležitostí k učení a musí umožnit, aby každý jedinec pokračoval ve vzdělávání podle svých sociálních, kulturních a ekonomických zájmů a potřeb;
 - počáteční vzdělávání je základem pro celoživotní učení a mělo by obsahovat – kromě základních dovedností literární a numerické gramotnosti – i širokou základnu znalostí, dovedností, postojů a zkušeností, které budou podněcovat a podporovat učení po celou dobu života;
 - celoživotní učení musí usilovat o podporu schopností, zvyšování zaměstnatelnosti, co nejlepší využívání existujícího lidského potenciálu, stejně jako přispívat k podpoře rovnosti pohlaví, odstranění sociální exkluze a podpoře aktivní účasti v životě demokratické společnosti;
 - celoživotní učení vyžaduje, aby se v učících se jedincích vypěstovala vzrůstající odpovědnost za vlastní vzdělávání i osobní rozvoj a aby dospělí měli k dispozici odpovídající systém poradenství;
 - kontinuum celoživotního učení musí mít ve všech svých etapách jako hlavní cíl podporu rovnosti příležitostí;
 - Instituce, podniky, regionální orgány, ústřední úřady, sociální partneři, celá společnost musí v oblasti své odpovědnosti vytvářet podmínky k celoživotnímu učení a minimalizovat překážky v účasti na vzdělávání a jiných aktivitách učení.
- (Závěry Rady Evropské unie z 20. Prosince 1996 ke strategii celoživotního učení. Official Journal of the European Communities No. C 7/6 10.1.1997.)³²

³² Koucký, J. a kolektiv: České vzdělání a Evropa, Praha: Cinemax, s.r.o Praha, 1999, s. 42.

Nový koncept, celoživotního učení, důsledně propojuje počáteční i další vzdělávání a zdůrazňuje skutečnost, že učení neprobíhá jen ve formalizovaném vzdělávacím systému, ale že se pro ně využívá všech druhů prostředí, především pracoviště a obce. Původně převládalo pojetí, že další vzdělávání je kompenzací za počáteční vzdělávání, k němuž nebyl z důvodů sociálních a ekonomických umožněn přístup. Dnes, s větší rovností příležitostí, se však chápe jako poskytnutí druhé šance pro ty, kteří z nejrůznějších důvodů dostatečně nevyužili – ať už nemohli, neuměli nebo nechtěli využít své první příležitosti v rámci počátečního vzdělávání. Další vzdělávání se tak stalo součástí strategie, jak překonávat společensky podmíněné nerovnosti při poskytování počátečního vzdělávání, které vyplývají ze selektivní funkce školských systémů.³³

V současné době se stále státy v Evropě zaměřují na odborné vzdělávání, které napomáhá ke zvyšování jak kvalifikace, tak zaměstnanosti.

V Evropské unii vznikly instituce, které stojí mimo školský systém. Tyto instituce se staly určitým způsobem mostem mezi formalizovaným vzdělávacím systémem a systémem zaměstnanosti. V určitých případech vyplnily mezeru mezi počátečním a dalším odborným vzděláváním.

K dalšímu vzdělávání lze uvést, že se Evropská unie snaží jít cestou rozšiřování možností vzdělávacích cest jednoduššími přechody ze školy do pracovního života. Dalším významným aspektem je realizace druhé šance, zajistit možnosti dalšího zvyšování kvalifikace.

Další snahou Evropské unie je podpořit návrhy na rozšiřování specifických forem dalšího vzdělávání, mezi které lze řadit např. distanční vzdělávání, využití nových informačních technologií.

Specializované mobilizační aktivity pro seniory

V Evropě existuje řada větších střešních organizací, které sdružují seniorské organizace z jednotlivých evropských států. K nejvýznamnějším z nich patří EURAG (European Federation for the Welfare of the Elderly) – Svaz starší generace Evropy.

³³ Koucký, J. a kolektiv: Česká vzdělání a Evropa, Praha: Cinemax, s.r.o Praha, 1999, s. 68-69.

Ve specializovaných seniorských mobilizačních programech zaujímají zvláštní místo organizace zaměřené na edukační aktivity.

Patří k nim AIUTA (Association Internationale des Universités du Troisième Age) a EFOS (European federation of Older Students at the Universities)

AIUTA – Asociace univerzit 3. Věku – byla založena v r. 1977 s následujícími cíli:

- podporovat zakládání a další růst univerzit 3. věku,
- navazovat a udržovat kulturní a vědecké kontakty mezi členy,
- podporovat navazování styků v oblasti regionálních zájmů,
- koordinovat činnost mezi členy, zejména vzdělávání, studium a výzkum aj.

EFOS – Evropské sdružení starších studentů na univerzitách – je sdružení, které si klade za cíl:

- podporovat studium starších lidí a jejich další vzdělávání na univerzitní úrovni ve vysokoškolských institucích a pokud možno společně s mladšími studenty,
- umožnit přístup na vysoké školy i účastníkům s chybějícími předpoklady tím, že absolvují úvodní kurs, eventuálně s přijímací zkouškou,
- zlepšení kvality života a zvýšení významu starších lidí účastí na vědeckých diskusích k problematice stáří v evropském prostoru,
- znalosti a schopnosti získané studiem uplatňovat ve prospěch společnosti.

5. Důvody vzdělávání seniorů

V minulých letech se v naší společnosti utvrzovala představa, že výchova a vzdělávání člověka jsou omezeny na období dětství a mládí, což se v současné době změnilo, neboť v současné době jde o vzdělávání celoživotní. Jde o to, aby se všichni lidé bez věkové hranice mohli neustále vzdělávat a tak si rozšiřovat své vzdělání. Vzdělání si má člověk rozšiřovat po celou dobu svého žití, a to i v produktivním věku.

Že se člověk učí, pokud žije, a že se může a má učit i ve starším věku, je už dávno známo. Jako příklad můžeme uvést Komenského školu stáří, v níž se lidé mají učit moudře využívat výsledků své práce a prožívat zbytek svého života.³⁴

Z důvodu vědeckotechnického rozvoje v západoevropských zemích dochází ve 20. století ke vzdělávání starší generace, neboť se ve vzdělávání dospělých objevuje cílová skupina, kdy si lidé uvědomují, že s rozvojem společnosti je nutné vzdělávat nejen mladé lidi, ale taky dospělé, kteří jsou neustále v produktivním věku, kteří mají nezbytné zkušenosti, které za svůj dosavadní život získali.

Při odpovědi na otázku, co je cílem edukace seniorů, vycházíme ze skutečnosti, že nejde o získávání vědomostí a dovedností, které jsou předpokladem výkonu, ale o rozvoj schopností, obohacení znalostí a o rozvoj osobnosti k seberealizaci. Úsilí o seberealizaci, které provází celý život, však ve starším věku nabývá jiných rozměrů. Psychologické výzkumy naznačují, že během procesu stárnutí vzrůstá tendence klást větší důraz na vnitřní smysl činnosti, na duchovní stránku žití. U mnoha seniorů se tato tendence manifestuje právě potřebou poznávat, učit se.³⁵

Ten, kdo se nevzdal aktivního žití, kdo zápasí o zvládnání jeho každodenních nároků, o překonání krize či utrpení, nebo kdo si vytváří plán pro nějaký úsek svého života, kdo chce oslavit nějakou událost nebo uskutečnit novou myšlenku, ten je kromě plnění svého bezprostředního úkolu stále spjat s hodnotou svého počínání.

Určité zaměření, ono „pro co“, stojí vždy – ať tak člověk činí úmyslně či spontánně nebo i nevědomky – jako program v pozadí veškerého lidského jednání.

³⁴ Muhlpachr, P.: Gerontopedagogika, Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2009, s.132.

³⁵ Petřiková, A., Čornaničová, R. Gerontagogika, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 63

Každý způsob vyrovnávání se životem je vystaven otázce po smysluplnosti... Dokud člověk žije, zápasí s touto otázkou – ať vědomě či nevědomě, ať pod názvem „smysl“ nebo pod nějakým jiným.³⁶

5.1 Motivace k učení

Motivace je souhrn vnějších a vnitřních faktorů, které aktivují, zaměřují a řídí jednotlivého člověka k určitému cíli.

Účast na dalším vzdělávání ovlivňuje několik faktorů:

- společenské klima a společenský rámec ve vztahu k učení,
- epochální témata a výzvy,
- životní situace,
- osobnostní charakteristika.

Společenské klima týkající se vzdělávání dospělých lze do současné doby charakterizovat jako nepříznivé, a to do doby, kdy se situace ve vzdělávání dospělých musela změnit v souvislosti strategie rozvoje lidských zdrojů, celoživotního učení. S tímto je spojen program Evropských sociálních fondů, který začal měnit systém a pohled na vzdělávání dospělých.

Epochální témata a výzvy jsou především spojeny s novými nároky, které kladou nemalé nároky na společenské a ekonomické změny ve společnosti. Jde o změny v kvalifikačních požadavcích na samotného člověka, nejen na mladého, ale také na osoby v produktivním věku. Zde patří požadavky týkající se počítačové gramotnosti, manažerských dovedností, nových technologií, jazycích atd. Dostupnost ve vzdělávání osob v každém věku by měla být dostupnější, a to pro nezadatelný finanční aspekt.

V případě osobnostních charakteristik, můžeme uvést, že jde o osobní rozvoj každého jednotlivého člověka.

Jde o zájmy, zkušenosti, které člověk nabude učením, styl učení, sebevědomí, neboť člověk získává větší přehled týkající se současné společnosti atd. Snahou dalšího vzdělávání je získávání nových poznatků.

³⁶ Petřková, A., Čornaničová, R. Gerontagogika, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 63

V současné době v souvislosti s ekonomickou situací a zaměstnaností v České republice, která není dobrá, můžeme uvést, že hlavním důvodem dalšího vzdělávání je udržení pracovního místa. V současné době je vzdělání v České republice důležitým faktorem úspěchu. Jedná se o faktor ctížádostivosti a ambicí, dále v nadání a talentu jednotlivého člověka v průběhu svého života.

Při vlastní motivaci, vychází andragogika z toho, že je nutné stávající motivy akceptovat. Motivů mohou být různé: touha po sociálním uznání a prestiži, získání uznání příbuzných a známých, zvědavost, radost z poznání a učení se, použitelnost naučeného při řešení problémů. Obvyklé rozlišení motivů na hodnotné (vnitřní – zájem o věc, radost z poznání) a méně hodnotné (vnější – prestiž, odměna atd.) se právě ve vzdělávání dospělých neosvědčilo. Toto rozlišení, které dodnes v pedagogické a andragogické literatuře nacházíme, je v zásadě převzato ze Skinnerova behaviorizmu: „Motivy ve výchově...jsou ty samé jako ve veškerém lidském jednání...

My nemusíme žádné motivy hledat...My apelujeme na zvědavost, která je každému nezkaženému dítěti stejně jako každému zdravě zvědavému dospělému vlastní.“(Skinner, s. 118)³⁷

Motivy se získávají postupným učením v průběhu celého života, jsou výsledkem učení a hlavně jeho zkušeností. Motivů nejsou v žádném případě dané již při narození. Motivů jsou různé v různých sociálních vrstvách. Pokud jde o vzdělávání dospělých, jde o získání zkušeností řešit konkrétní problémy.

Strukturu (typologii) motivů účasti na dalším vzdělávání můžeme vymezit na:

- sociální kontakt – účastníci se snaží navázat nebo rozvinout kontakty, hledají akceptaci druhých, chtějí pochopit osobní problémy, zlepšit svou sociální pozici, mají potřebu skupinových aktivit a přátelství spřízněných lidí,
- sociální podněty – účastníci se snaží o získání prostoru nezatěžovaného každodenními tlaky a frustracemi,
- profesní důvody – zde jde o zajištění nebo rozvoj vlastní pozice v zaměstnání,
- participace na politickém, hlavně komunálním životě – hlavním důvodem je zlepšení svých schopností účasti na komunálních záležitostech,

³⁷ BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s. ,1. Vydání Praha, 2008, s. 83.

- vnější očekávání – účastník následuje doporučení zaměstnavatele, přátel, sociálních pracovníků, poradenských služeb atd.,
- kognitivní zájmy – tato motivace odpovídá klasické představě vzdělávání dospělých, která vycházela z vlastní hodnoty znalostí a jejich získávání.³⁸

Dochází k rozdílnému vnímání, kdy se motivy liší podle jednotlivých skupin. Motivační rozdíly lze např. spatřovat:

- podle věku,
- podle dosaženého vzdělání,
- podle socioekonomického statusu,
- podle pohlaví,
- podle životních okolností (podle počtu narozených dětí, podle rodinného stavu, podle toho, kde se status vytváří, zda ve městě nebo na vesnici.

K různé motivaci dochází jak u mladých, tak u starších lidí. U starších lidí lze spatřovat motivaci spojenou s trávením volného času. U mladých lidí je motivace spojená s výkonem profese.

S vyšším věkem a sociálním statusem dochází k orientaci na uspokojování vyšších potřeb (podle Maslowova); výše statusu, příjmů a vzdělání pozitivně ovlivňuje vznik kognitivních motivů atd. Dá se tedy nalézt mnoho signifikantních faktorů, které ovlivňují motivaci, ale:

- vzdělávací instituce a vyučující musí pokaždé znovu reagovat na konkrétní skupinu a jejich složení,
- přitom musí zvládat situace, kdy ve skupině nelze mluvit o homogenní motivaci,
- brát ohled na motivy by také znamenalo totální individualizaci výuky.

Poněvadž hlavním důvodem dalšího vzdělávání se stává výkon profese, ztrácí se i jeho dobrovolnost. Zde nastává situace obdobná výuce ve škole. Motivvy se dají zohlednit jenom potud, pokud to odpovídá zlepšení efektivity výuky, např. pomocí metod.

³⁸ BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s., 1. Vydání Praha, 2008, s. 83-84.

Z pohledu andragogiky je důležitější spíše než znalost motivů účasti a jejich vzniku:

- jak se mění nebo dají ovlivnit motivy v průběhu vzdělávacího procesu,
- jak probíhá interakce mezi motivy účastníků a osobností vyučujícího atd.³⁹

Příklad – proč se dospělí učí

V roce 1980 publikovala americká badatelka C. Aslanian výsledky své v USA provedené studie o důvodech a podnětech, které vedou dospělé k učební aktivitě. Výsledky této dodnes inspirující studie ukázaly, že asi polovina dospělých Američanů za poslední rok učila jeden nebo více nových obsahů. Za účelem zvládnutí životních změn se učilo 83%, z nich 17% se učilo z potřeby sociálních kontaktů nebo z důvodů uspokojení poznávacích zájmů. Z možných životních okruhů (práce, rodina, zdraví, náboženství, občanské povinnosti, umění a věda, volný čas) se prokázala práce (56%) a rodina (34%) jako hlavní příčina zahájení nějakého učebního projektu u učících se za účelem zvládnutí životních změn.

Těmto číslům odpovídá i to, že respondenti trávili 80% svého času buď v povolání, nebo s rodinou. Potřeba učení tedy vzniká tam, kde se tráví čas. Ostatních 10% příčin se dělilo na zbývající oblasti, přičemž občansko-politický život nehrál téměř žádnou roli. Výsledkem této studie je, že většina dospělých se neučí z radosti z učení samého, ale za účelem řešení konkrétních problémů. Zároveň probíhá většina učebních událostí vně tradičních vzdělávacích institucí, 30% tázaných se dokonce učilo na vlastní pěst.⁴⁰

5.2 Význam a trendy dalšího odborného vzdělávání

Odborné vzdělávání, které se získává na odborných či vysokých školách, je ve většině zemí státně regulováno, a to z důvodu regulace učebních plánů, délky školní návštěvy, kvalifikace učitelů atd. První získané vzdělání není jedinou vstupenkou pro získání nového povolání, je zde nutnost dalšího vzdělávání, a to vzdělávání odborného. Nutnost dalšího vzdělávání je jednou z podmínek jak získat profesní vývoj.

³⁹ BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s. ,1. Vydání Praha, 2008, s. 84.

⁴⁰ BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s. ,1. Vydání Praha, 2008, s. 85.

I když člověk získá kvalifikaci, není zaručena doživotní jistota a uplatnění, neboť z důvodu rozvoje technologií se člověk musí neustále vzdělávat, aby se neustálému vývoji ve společnosti mohl dobře přizpůsobit.

Podle materiálů OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) se celoživotní učení chápe jako rozvoj lidského potenciálu opírající se o soustavné podpůrné procesy, které jednotlivce stimulují a umožňují jim získávat veškeré znalosti, dovednosti, hodnoty a porozumění, které budou potřebovat, v průběhu celého života a aplikovat je sebedůvěrou, tvořivostí a uspokojením ve všech rolích, okolnostech a prostředcích. Celoživotní učení je považováno za prostředek, který utváří budoucnost společnosti:

- podporuje osobní rozvoj jednotlivců,
- pomáhá čelit rizikům, které ohrožují sociální soudržnost,
- udržuje demokratické tradice,
- reaguje na změny vyvolané stále globálnějišími ekonomickými a sociálními systémy.

Myšlenka celoživotního učení je založena na premise, že každý člověk je schopen se učit a proto každý, bez ohledu na věk, musí být k učení motivován a podněcován.

Připomínáme v této souvislosti Komenského Vševýchovu. V tomto díle s podtitulem „o univerzálním vzdělávání ducha a o takovém uspořádání záležitostí...je naznačena skutečně celoživotně chápána obsahová šíře pohledu autora na edukaci člověka. Mezi jednotlivé výchovné etapy, v Komenského terminologii „školy“, patří nejen početí a zrození, ale také stáří. Ve škole stáří, kterou přirovnává k prosinci, „se musí učit a vyučovat, jak by starci mohli, dovedli a chtěli moudře využívat dosavadní životní práce a moudře prožívat zbytek života.“⁴¹

⁴¹ Petřková, A., Čornaničová, R. Gerontagogika, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 51

Trendy dalšího odborného vzdělávání

Trendy ve vzdělávání v organizacích se dají popsat takto (Arnold et al.)

Systematizace a institucionalizace:

- Zaměření na rozvoj kompetencí,
- Zvětšený důraz na přípravu, vyhodnocení a transfer získaných kompetencí do pracovní činnosti,
- Zohlednění eficeince vynaložených prostředků,
- Rozvoj lidských zdrojů se stává explicitní úlohou vedení,
- Zodpovědnost nadřízených.

Nové chápání učení se vyučování:

- Nutnost neustálého učení se,
- Rostoucí význam sebeorganizovaného učení a učení se v týmech,
- hledání potenciálů a rozvojových možností, ne deficitů,
- zaměření na rozvoj nejen odborný, ale osobnostní a metodický,
- reflexivní učení s možností nalezení vlastního stylu a metod.

Orientace na problémy a reálné situace:

- namísto učení se do zásoby propojení s řešením konkrétních problémů,
- na míru šité programy,
- nejen zajišťování schopnosti výkonu, ale propojení s cíli rozvoje organizace.

Dalšími trendy jsou decentralizace, chápání dalšího vzdělávání jako služeb, využívání nových stylů řízení při managementu řízení vzdělávání a propojení strategického a operativního managementu.⁴²

⁴² BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s. ,1. Vydání Praha, 2008, s. 123.

Příklad - možný scénář dalšího vývoje profesního vzdělávání

Dlouhou dobu se mohlo zdát, že budoucí struktura kvalifikací potřebných k výkonu pracovních činností je předvídatelná. Pod vlivem sektorálních změn v oblasti zemědělství, průmyslu a služeb, doprovázených vývojem charakteru a obsahu práce, se vycházelo ze stálého růstu kvalifikačních nároků.

Vzdělávací politika na to reagovala prodloužením školní docházky, podporou odborného, vyššího a vysokého školství, kompenzačním vzděláváním; posledním krokem měl logicky být systém dalšího odborného vzdělávání, schopný reagovat s předstihem na probíhající změny.

Na úrovni didaktiky byl tento proces doprovázen snahou o skloubení všeobecného a odborného vzdělání, později diskuzí o klíčových kvalifikacích a kompetencích. Brzy se ovšem ukázalo, že předpokládaný vývoj není tak jednoznačný a jednosměrný.

Zvyšující se nároky na kvalifikaci v určitých oblastech byly doprovázeny rekvalifikačními tendencemi, skutečně komplexní a vysoce kvalifikovanou práci vykonává nadále jen malá skupina zaměstnanců, lépe kvalifikovaní vytlačují méně kvalifikované z jejich pracovních míst, vzniklá strukturální nezaměstnanost, stále více lidí je zaměstnáno na dobu určitou nebo na částečný úvazek, projevuje se, nejen na celospolečenské úrovni, ale i uvnitř podniků samých, segmentace trhu práce. V důsledku toho vzniká skupina lidí vyřazených z účasti na dalším vzdělávání. Další vzdělávání zvyšuje diferenciaci mezi žádanou kvalifikovanou a zaměnitelnou nekvalifikovanou pracovní silou.

V poslední době jsme svědky dvou vzájemně propojených procesů, které jsou ve shodě podporovány hospodářskými a politickými elitami. První se týká veřejné odpovědnosti za další vzdělávání. Hospodářské elity, např. dřívější dlouholetý prezident Německého průmyslového a obchodního sněmu Hans Petr Stihl, odmítají legislativní zásahy do dalšího odborného vzdělávání jako kontraproduktivní, omezující jeho kreativitu, flexibilitu a iniciativu. Další vzdělávání se musí naučit myslet pro podnikově a manažersky, ne tedy jen andragogicky a ve smyslu sociální politiky. Stát se má starat jen o problémové skupiny, o daňové úlevy nebo finanční motivaci, o podporu podniků a mezinárodní spolupráci v rámci EU nebo o výzkum a vývoj. Tyto představy jsou, sice dle politické orientace a stranické příslušnosti ne ve stejné míře, blízké i politické sféře.

Druhý vývoj se týká přímo trhu práce a potřebných kvalifikací. Hospodářské elity, část zástupců politiky, ale i odborné a vědecké obce vidí budoucnost práce ve zcela nových barvách. Přitom nejde jen o analýzu a prognózu, ale i o projev vůle ztvárňovat budoucnost. Pod nálepkou globalizace a udržení konkurenční schopnosti se tvrdí, že dosavadní představy o povolání a kariéře jsou překonané.

Dnešní dlouhodobá vazba na jednoho zaměstnavatele, práce na plný úvazek a vertikálně probíhající kariéra budou nahrazeny prací na dobu určitou, kontrakty a podílem na konkrétních projektech a výkonech, nejistým, silně diferencujícím a variujícím finančním ohodnocením a horizontálními kariérami.⁴³

5.3 Přístupnost dalšího vzdělávání

Nárůst dalšího vzdělávání neprobíhá rovnoměrně. Dá se rozlišovat:

- Další vzdělávání specifické pro určitá povolání. Zde se jedná většinou o vysoce kvalifikované profese jako lékař, právník, programátor apod., pro které je další vzdělávání nutností, a to zajišťují specializovaná zařízení, např. advokátní komory.
- Další vzdělávání specifické pro určitý typ zaměstnavatele. Státní správa, vojsko, policie, velké podniky a banky si vytvářejí vlastní, pro ostatní pracující uzavřené systémy vzdělávání jako součást své personální práce. Pracovníci těchto podniků mají většinou dobrou příležitost k dalšímu vzdělávání.
- Další vzdělávání v každému přístupných povoláních. K nim patří např. řidiči, pracovníci úklidových firem, ale i řemeslníci v malých, nesespecializovaných živnostech. Nabídka a možnost dalšího vzdělávání pro tuto skupinu je omezená.
- Další vzdělávání pro nezaměstnané, postižené, nekvalifikované, které je z velké části závislé na státní podpoře.

⁴³ BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s., 1. Vydání Praha, 2008, s. 123-124.

Rozlišuje se:

- **Vzdělávání vrcholového managementu.** Zde nejde většinou o zprostředkování odborných kompetencí, ale o rozvoj vlastností a schopností jako kreativity, strategického myšlení, zvládání konfliktů a stresů, managementu času, komunikačních dovedností atd. Tomu odpovídají i metody – rolové hry, case study's, diskuze, přednášky, cvičení, v poslední době se stále více používají i netradiční a alternativní metody jako meditace, zážitky v neobvyklých situacích (programy institucí jako Outward Bound – česká cesta).
- **Vzdělávání nižšího a středního managementu a personálu** (techniků, pracovníků prodeje, distribuce, marketingu, plánování, finančních oddělení atd.).
- U těchto pracovníků se jedná především o zprostředkování odborných kompetencí nebo určité praxe, např. strategie prodeje, technické kurzy. Vzdelávání probíhá většinou formou krátko-a střednědobých školení a kurzů.
- **Vzdělávání řadových zaměstnanců.** Této skupině bývá hlavně zprostředkována kvalifikace za účelem přizpůsobení změnám v obsahu práce nebo zvýšení kvalifikace (např. školení mistrů). Dále se může jednat o kvalifikace bez konkrétních vztahů k pracovní činnosti, jako jsou techniky uvolnění a zvládání stresů, rozvoj schopností týmové práce atd. Jako formy převládají školení, zaškolení a trénink přímo v procesu pracovní činnosti.
- **Vzdělávání perspektivních zaměstnanců v rámci talent managementu,** většinou absolventů vysokých škol, kteří mají v budoucnosti převzít vedoucí pozice.
- Nabídka pro všechny zaměstnance, např. jazykové kurzy.

Nabídka dalšího vzdělávání závisí také výrazně na velikosti podniku a jeho oborové příslušnosti.⁴⁴

⁴⁴ BENEŠ, M. Andragogika, Praha: Grada Publishing, a.s. ,1. Vydání Praha, 2008, s. 120-121.

6. Vzdělávání seniorů v našem regionu

Tato kapitola se zabývá možnostmi vzdělávání seniorů v našem regionu, resp. okresu Třebíč, kde popisují možnosti a instituce, které se zabývají vzděláváním seniorů.

Západomoravská vysoká škola Třebíč

Jde o soukromou vysokou školu, která vznikla v roce 2003. Disponuje vlastní knihovnou, informačním systémem ISVOŠ, které je vybavené e learningem. Nabízí studium programů Celoživotního vzdělávání v akreditovaných oborech.

Informace o Celoživotním vzdělávání

Celoživotní vzdělávání je koncipováno jako příprava na výkon povolání. Zpravidla je určeno uchazečům s úplným středním či úplným středním odborným vzděláním, je realizováno prostřednictvím přednášek, odborných seminářů a kurzů. Má charakter doplňujícího, specializačního, rekvalifikačního, rozšiřujícího a zájmového studia v rozsahu maximálně tří let, Je uskutečňováno v programech, které schvaluje rektor Západomoravské vysoké školy (dále jen ZMVŠ).

Kurzy celoživotního vzdělávání (dále jen CŽV) jsou vyhlášovány v rámci akreditovaných studijních programů s možností částečné nebo úplné shody předmětů studijního plánu a jejich uznání, bude-li absolvent CŽV přijat ke studiu v akreditovaném studijním programu a stane-li se studentem podle zákona o vysokých školách.

Účastník kurzu celoživotního vzdělávání není studentem prezenčního studia ve smyslu zákona o vysokých školách.⁴⁵ O přijetí uchazeče ke studiu v programech CŽV rozhoduje rektor. Uchazeči ke studiu v programech CŽV jsou zproštěni přijímacího řízení včetně poplatku za přijímací řízení. Absolventům programů vydává ZMVŠ osvědčení o absolvovaném studiu. Jednotlivé kurzy jsou ukončeny zápočtem, klasifikovaným zápočtem nebo zkouškou u vyučujícího příslušného kurzu.

⁴⁵ Zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb. a o změně a doplnění dalších zákonů

Úspěšný absolvent CŽV v rámci akreditovaných studijních programů má možnost se stát po vykonání přijímacího řízení studentem prezenčního studia. ZMVS může uznat kredity, které student získal v programu celoživotního vzdělávání, až do výše 60 % kreditů potřebných k řádnému ukončení studia⁴⁶

Nabídka programů, které vysoká škola nabízí, je široká a každý zájemce o studium si může najít oblast, která ho zaujme. Vedle kurzů, které posluchače uvedou do práce s počítačem, naučí vyhledávání na internetu a pořizování kvalitních fotografií. Na programu jsou také velmi praktické přednášky z práva pro seniory, ale i kurzy z oborů psychologie, sociologie a etiky. Svě místo má na škole také cyklus přednášek z historie se zaměřením na dějiny regionu a cyklus exkurzí na místa spjatá s minulostí města. Jde o alternativní formu výuky historie, která podporuje realistické vnímání naší minulosti. Pro zájemce toužící poznat kořeny vlastního rodu se připravují kurzy genealogie a rodinné historie, na kterých se naučí pracovat s matrikami, číst stará písmena a spoustu dalších praktických informací o vytváření rodokmenů.⁴⁷

Informace o Univerzitě třetího věku

Vysoké školy plnily na celém světě od samých počátků své existence dvě hlavní funkce: vzdělávání špičkových odborníků a rozvoj vědeckého výzkumu. Ve 2. polovině 20. století se však v řadě vyspělých zemí změnilo postavení vysokých škol a univerzit ve společnosti. Důvodem této změny byl zrychlený celospolečenský vývoj a zavádění technologických postupů a procesů, které nutí odborníky vracet se do univerzitních poslucháren pro nové poznatky.

Současně si stále větší část společnosti uvědomuje, že etické, sociální a obecně hluboce lidské cítění je jedním z určujících faktorů celospolečenského vývoje. Důsledkem je snaha aplikovat pozitivní výsledky terciárního vzdělávání i kvalitního výzkumu v každodenním životě.

Nezanedbatelný vliv na změny strategií ve vzdělávání mají také demografické změny, klesající počet dětí ve standardní rodině, zvyšující se průměrný věk a v důsledku toho stárnutí populace.

⁴⁶ Zdroj: www.zmvs.cz/napsalionas.html

⁴⁷ Zdroj: www.zmvs.cz/napsalionas.html

Můžeme tedy říct, že starší generace tvoří stále významnější část populace. Tuto skupinu tvoří převážně lidé, kteří již ukončili aktivní etapu svého života, nicméně jejich fyzický stav je natolik dobrý, že se mohou i nadále svými zkušenostmi i dovednostmi podílet na životě společnosti. Dalším důvodem pro rozšiřování kurzů univerzity třetího věku je fakt, že podobně jako fyzický je i duševní trénink nezbytnou podmínkou k udržení tělesného zdraví, pohody i celkové kvality života.

Specifika U3V na Západoomoravské vysoké škole v Třebíči

Centrum celoživotního vzdělávání vyhláší vzdělávací programy Univerzity třetího věku „šité na míru“ posluchačům. Odpovídá tomu jak obsahová struktura jednotlivých kurzů, tak jejich organizace. Klasické přednášky jsou doplněny prezentací či ukázkami z písemných pramenů.

Pro účastníky kurzů je připravena písemná osnova přednášky, která jim umožní lepší orientaci a lze ji použít jako základ pro psaní poznámek.

Univerzita třetího věku představuje cyklus přednášek

Program je připraven pro zájemce z řad široké veřejnosti, kteří hledají aktivní a smysluplný způsob trávení volného času. Pro zájemce, kteří se chtějí dále vzdělávat a získávat zajímavou a srozumitelnou formou informace o dění a problémech současné společnosti a jejich historických souvislostech.

Pro akademický rok 2010/2011 byly vyhlášeny přednášky v následujících oborech:

- Dějiny křesťanství
- Právo
- Psychologie.⁴⁸

Nezanedbatelný vliv na změny strategií ve vzdělávání mají demografické změny, klesající počet dětí ve standardní rodině, zvyšující se průměrný věk a v důsledku toho stárnutí populace. Můžeme tedy říct, že starší generace tvoří stále významnější část populace. Tuto skupinu tvoří převážně lidé, kteří již ukončili aktivní etapu svého života, nicméně jejich fyzický stav je natolik dobrý, že se mohou i nadále svými zkušenostmi i dovednostmi podílet na životě společnosti.

⁴⁸ Zdroj: www.zmvs.cz/kurzy-u3v.html

Dalším důvodem pro rozšiřování kurzů univerzity třetího věku je fakt, že podobně jako fyzický je i duševní trénink nezbytnou podmínkou k udržení tělesného zdraví, pohody i celkové kvality života.⁴⁹

Jazykové školy v Třebíči

Většina jazykových škol se v současné době zabývá i vzděláváním seniorů. Jedna z jazykových škol, která se zabývá vzděláváním seniorů je jazyková škola Miramare, která byla založena v roce 2002 a nabízí studium pro všechny zájemce bez rozdílu věku. Výuka probíhá ve 33 jazycích. Nabízí překlady a tlumočení. Škola je největší moravskou jazykovou školou a jednou z největších jazykových škol v České republice.

Akademie J. A. Komenského v Třebíči (AJAK)

Akademie J. A. Komenského je organizace, která je organizací vzdělávací a působí v České republice řadu let. Zabývá se vzděláváním dospělých, a to ve vědních oborech a zájmových oblastí. Je známa tím, že aby naplnila záměry pro studium dospělých, spolupracuje s orgány místní a státní správy, organizacemi, jak podnikatelskými, tak nepodnikatelskými, odbory a dalšími organizacemi, které se spolupůsobí při realizaci studia dospělých. Akademie je v České republice největším vzdělávacím institutem zabývajícím se studiem dospělých.

AJAK – jde o studium pro občany středního věku a seniory.

AJAK nabízí studium angličtiny a němčiny pro seniory, komunikaci ve středním a důchodovém věku a klub pro zvědavé dámy jako např. zapojení žen ve středním a starším věku do dobrovolné vzdělávací akce.

⁴⁹ Zdroj: www.zmvs.cz/Informace%20o%20U3V.html

Městská knihovna v Třebíči

Veřejná knihovna byla v Třebíči založena v roce 1885 jako jedna z prvních na Moravě. Dnes kromě hlavní budovy na Hasskově ulici poskytuje služby i na okrajových částech města. Má vybudován fond regionální literatury. Vedle základních knihovnických služeb poskytuje i databázové služby a veřejně zpřístupňuje Internet.⁵⁰

Začátky vzdělávání seniorů v třebíčské knihovně se datují od roku 2003. V září proběhly kurzy trénování paměti pro seniory, které zahajovala lektorka Jana Vejsadová, známá jako členka České společnosti pro trénování paměti a mozkový jogging. Zájem o tento kurs v roce 2003 byl značný, proto museli být někteří zájemci odmítnuti. Celkem se uskutečnilo 10 setkání a kurzem prošlo 15 účastníků. Tito účastníci absolvovali exkurze v třebíčské knihovně a někteří z nich se stali čtenáři knihovny.

V roce 2004 se uskutečnil kurz celoživotního vzdělávání seniorů. Z důvodu velkého zájmu musela knihovna uskutečnit jarní a podzimní přednášku. Na přednáškách přednášely pracovnice knihovny a lektorka z krajské knihovny Vysočina. Tématem přednášek byl internet, email, literatura, hudba, hudba, trénování paměti atd. První část přednášky uskutečněná na jaře 2004 se zabývala internetem pro seniory, kde se senioři učili vyhledávat na internetu. Dále se na přednášce probírala současná česká literatura pro rok 2004, zpívající básníci (Bulat Okudžava, Jan Burian, Leonard Cohen, Jan Vodňanský). Také se hovořilo o Evropské unii, jejím vzniku a vývoji, o orgánech EU. Také se mluvilo o historii a vývoji knihovny, jak ve starověku, středověku, tak i novověku. Po skončení této první části celoživotního vzdělávání na jaře 2004 účastníci kurzu obdrželi diplom za zdárné absolvování kurzů. Tématem druhé části, která se konala na podzim 2004, bylo seznámit zájemce, jak se zakládá emailová stránka, přihlášení, posílání a přijímání emailu s přílohou. Dále se hovořilo o současné anglo-americké literatuře. Také se trénovala paměť. I zde se kurz ukončil diplomem, tak jako u kurzu pořádané na jaře roku 2004.

V roce 2005 se do celoživotního vzdělávání přihlásilo 55 zájemců. Kurz byl rozdělen na jarní a podzimní část. Jarní části se zúčastnilo celkem 20 zájemců a podzimní části se zúčastnilo 35 zájemců. Přednášku zajišťovali pracovníci knihovny a dále externí

⁵⁰ Zdroj: www.knihovnatr.cz

pracovníci knihovny. Na jaře se vyučoval internet a email, kde se senioři seznamovali s pokročilým vyhledáváním na internetu, práce s adresátem, posíláním příloh apod. Probírala se základní výživa, základní práce s grafickým programem Gimp, komunitní plánování pro seniory atd. Na podzim byla společensko-vědní přednáška, která se zabývala Vítězslavem Nezvalem. Jak předcházet stresu, depresím a jiné. Dále zde byly počítačové kurzy pro začátečníky, pokročilé.

Rok 2006 byl významným, neboť knihovna pokračovala v úspěšném cyklu pořadů pro seniory. Uskutečnili se opět dva kurzy, a to kurz jarní a podzimní. Jarní kurz si účastníci museli zaplatit částkou 100,-Kč. Podzimní kurz byl díky grantu Zdravého města Třebíč zdarma. Průměrně se kurzu zúčastnilo kolem 40 účastníků. Na jaře šlo o společensko-vědní přednášku, kde se přednášel český film v kostce, historie internetu, a to pro využití ze strany seniorů. Přednáška byla zaměřena na divadlo malých forem, bezpečné zóně 2006, prevence kriminality a drogové problematiky. Byly zde počítačové kurzy pro mírně pokročilé, kde se účastníci seznamovali s pracemi se složkami a soubory, založení emailové schránky, procvičování práce na internetu atd. Na podzim roku 2006 proběhla společensko - vědní přednáška, ve které se debatovalo o otázkách: Jak přežít stáří, legionáři, básník Otokar Březina, atd. Znovu proběhly počítačové kurzy pro začátečníky, kdy se u počítačů objevili senioři, kteří se s počítačem seznamovali poprvé.

V roce 2007 pokračovala trebičská knihovna v úspěšném cyklu pořadů pro seniory. Na jarním kurzu se probírala otázka moravské lidové hudby, židovské ghetto, moderní malířské směry. Pro velký zájem byly otevřeny počítačové kurzy pro začátečníky a nově i pro pokročilé. Podzimní přednáška byla zaměřena amatérskému dokumentu Z cesty, Středověká Třebíč I, II, Starověký Řím atd.

Rok 2008 byl v duchu společensko – vědní přednášky. Probírala se otázka Třebíče v době baroka, Karla Čapka, Bedřicha Vaníčka, Jakuba Demla, Egypta, Starověkého Řecka atd. V roce 2008 byla praktická část trénování paměti. Součástí bylo aktivní zvládnutí paměťových technik, testy a cvičení.

Cílem kurzů bylo zvyšovat kapacitu krátkodobé paměti, posilovat schopnost koncentrace apod. Nechyběly zde počítačové kurzy.

V roce 2009 byla zajištěna realizace vzdělávacího cyklu pro seniory, kdy opětovně proběhly dva kurzy, a to jarní a podzimní. Nechyběl počítačový kurz, kde se zájemci o kurz seznamovali s programem Word pro začátečníky, pro pokročilé atd. Dále zde byla otázka třebíčské židovské čtvrti, osobnosti Třebíčska, dále Třebíčské památky UNESCO atd. Nechyběly počítačové kurzy pro seniory, a to hlavně pro začátečníky.

V roce 2010 se celoživotní vzdělávání seniorů zaměřilo na společensko – vědní přednášky na téma Třebíčské památky UNESCO II, Karel Hynek Mácha atd. Nechyběly počítačové kurzy pro začátečníky a pokročilé.

7. Závěr

Bakalářská práce mapuje systém vzdělávání seniorů v České republice. Jak jsou senioři vnímání současnou společností s trendy současné doby. Vymezuje pojem senior, jeho problematiku se stárnutím, navazujícím vzděláváním a uplatněním v současné společnosti.

Bakalářská práce je zaměřena na teoretickou stránku vnímání seniorů v naší společnosti. Popisuje začátky vzdělávání seniorů v České republice a současné trendy ve vzdělávání seniorů. Poukazuje na současný stav vzdělávání s odkazem na formální, neformální a informální vzdělávání. Jak se zabývá Evropská unie koncepcí vzděláváním dospělých v celém průběhu života se zaměřením na celoživotní učení. Zabývá se důvody vzděláváním seniorů, potřebou porozumět době, kompenzovat pokles své výkonnosti a potřebou zvýšení prestiže v rodině a okolí. Přibližuje možnosti vzdělávání dospělých v třebičském regionu. Informuje o institucích zabývajících se vzděláváním seniorů.

Resumé

Bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol.

Úvodní, první kapitola představuje současné postavení seniorů ve společnosti. Jak jsou současnou společností vnímáni, vymezení pojmu senior. Druhá kapitola je zaměřena na historický vývoj zájmového vzdělávání se zaměřením na vývoj v Československu, vzdělávání po roce 1945 až 1948 a v době komunismu. Třetí kapitola se zabývá vzděláváním seniorů v ČR. Pozornost je věnována současnému stavu zájmového vzdělávání, vymezení pojmu formální, neformální a informální vzdělávání. Čtvrtá kapitola popisuje vzdělávání seniorů v Evropě, na koncepci celoživotního učení. Pátá kapitola poukazuje na důvody vzdělávání seniorů se zaměřením na motivaci k učení, význam a trendy dalšího odborného vzdělávání, přístupnost dalšího vzdělávání. Šestá kapitola přibližuje možnosti vzdělávání seniorů v našem regionu, instituce, které se vzděláváním seniorů zabývají se zaměřením na region Třebíče.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá systémem vzděláváním seniorů, a to jak v historickém kontextu, tak i v současnosti. Definuje pojem senior, celoživotní vzdělávání, důvody a motivaci ke vzdělávání seniorů, možnosti a trendy dalšího odborného vzdělávání. Poukazuje na možnosti vzdělávání v institucích v regionu Třebíče.

Klíčová slova

Senior, celoživotní vzdělávání, univerzita třetího věku, vzdělávání, stárnutí

Annotation

This thesis deals with the older system of education, both in historical context and in the present. It defines the term senior, lifelong learning, the reasons and motivation for learning the elderly, trends and opportunities for further training. It refers to the possibility of training in institutions in the region Trebic.

Key words

Senior, lifelong learning, the University of the Third Age, education, aging

Seznam použité literatury

1. Právní předpisy

Zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb. a o změně a doplnění dalších zákonů

2. Literatura

BENEŠ, M. *Andragogika*. Grada Publishing, 2008.

GAJDUŠKOVÁ, H., POKORNÁ, M., JANOŠKOVÁ, K., PEKÁRKOVÁ, H., ZUBKOVÁ, A., JEŽKOVÁ, Z. *Senioři v komunitní knihovně*. Masarykova veřejná knihovna Vsetín, Leden 2008.

KOUCKÝ, J. a kolektiv: *České vzdělání a Evropa*. Praha: Cinemax, s.r.o., Praha, 1999

MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2009.

PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R. *Gerontagogika*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004.

PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R. *Úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc :Univerzita Palackého, Olomouc, 2004

RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno:Masarykova univerzita, Brno 2008, 1. Vydání

SKALKA, J. a kol. *Základy pedagogiky dospělých*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., Praha, 1989

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál s.r.o., Praha, 2009.

2. Internetové zdroje

www.zmvs.cz/napsalionas.html

www.zmvs.cz/napsalionas.html

www.zmvs.cz/kurzy-u3v.html

www.zmvs.cz/Informace%20o%20U3V.html

www.knihovnatr.cz

Seznam zkratk

AIUTA	Asociace univerzit třetího věku
AJAK	Akademie J.A. Komenského
CQAF	Společenský rámec pro zjišťování kvality
CŽV	Celoživotní vzdělávání
EFOS	Evropské sdružení starších studentů na univerzitách
EQF	Evropský rámec kvalifikace
EU	Evropská unie
EURAG	Svaz starší generace
EUROPAS	Evropský souborný doklad o vzdělání a pracovních zkušenostech
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
NNO	Nestátní neziskové organizace
U3V	Univerzita třetího věku
ZMVŠ	Západomoravská vysoká škola

